

PATRIARCHAT SERBSKI

Chrześcijaństwo na terenach dzisiejszej Serbii pojawiło się już w pierwszym wieku naszej ery. Tradycja głosi, iż słowa Ewangelii przynieśli tu sami Apostołowie, podczas swych podróży misyjnych: św. Apostoł Andrzej i św. Apostoł Paweł, który na Bałkany wysłał swego ucznia Tytusa. W IV wieku na Bałkanach było już arcybiskupstwo Tesalonik i metropolia Sirmijum. Późniejsze najazdy Awarów prawie doszczętnie zniszczyły istniejące wówczas struktury Kościoła. W VII wieku o chrystianizację tych ziem rywalizowali ze sobą Rzym i Konstantynopol. Do 732 roku Serbia znajdowała się w jurysdykcji Kościoła zachodniego. W 732 roku imperator Leon III Izauryjczyk dokonał nowego podziału Imperium, w wyniku którego Serbia przeszła w jurysdykcję patriarchatu konstantynopolińskiego.

Ostatecznie chrześcijaństwo umocniło się za sprawą misji św. braci Cyryla (826-869) i Metodego (ok. 820-885). W 869 roku na polecenie cesarza Bazylego do Serbii wyrusza grupa greckich duchownych. W 879 lub 880 roku, za panowania księcia Mutimira, doszło do oficjalnego chrztu narodu serbskiego. Utworzono wówczas biskupstwo ze stolicą w Ras, podległe patriarsze Konstantynopola. W wyniku podboju Serbii przez króla bułgarskiego Symeona I Wielkiego (893-927), Kościół serbski stał się częścią Kościoła bułgarskiego. W roku 1018, po rozgromieniu Bułgarii przez bizantyjskiego imperatora Bazylego II Bułgarobujcę, biskupstwo zostało włączone do niezależnego arcybiskupstwa ochrydzkiego patriarchatu konstantynopolińskiego.

Przełomowe znaczenie w historii serbskiego narodu i Kościoła miało panowanie króla Stefan I Nemani (1159-1195). Przyczynił się on do odbudowania zarówno państwowej jak i kościelnej niezależności. Wspierał rozwój Kościoła, fundował klasztory, świątynie, szpitale i przytułki. Król Stefan w 1196 r. przyjął śluby zakonne z imieniem Symeona i osiadł na Św. Górze Athos. Władzę przekazał synowi Stefanowi Młodszemu. Wraz z nim na Athosie przebywał jego drugi syn - św. Sawa. Wspólnie wybudowali oni serbski klasztor Chilandar. Po dwudziestu latach zakonnych trudów św. Sawa powrócił do kraju pochować ojca, zmarłego w 1200 r.

W 1219 roku św. Sawa został podniesiony do godności biskupiej i stał się faktycznym twórcą niezależnego Kościoła serbskiego. Kierował on Kościołem przez 14 lat. Jest to okres najwspanialszego rozkwitu serbskiej kultury religijnej. W 1221 r. w dzień Wniebowstąpienia Pańskiego, św. Sawa koronował swego brata Stefana Młodszego na pierwszego króla Serbii.

W 1346 roku na soborze w Skopije, w obecności arcybiskupów bułgarskiego i ochrydzkiego oraz zakonników ze Św. Góry Athos, erygowano Patriarchat serbski ze stolicą w Pecz. Pierwszym patriarchą mianowano Joanicjusza II (1346-1354). Powołanie patriarchatu odbyło się bez negocjacji z Konstantynopolem i dlatego patriarcha konstantynopoliński Kalikst nie tylko nie uznał powstania patriarchatu serbskiego, lecz nawet ekskomunikował go w 1352 roku. Dopiero po wspólnych rozmowach w 1353 roku, decyzje soboru w Skopie uznano za kanoniczne.

Bardzo krótko serbski patriarchat cieszył się niezależnością. Po klęsce z Turkami na Kosowym Polu w 1389 r., Serbia praktycznie przestała istnieć i w 1459r. stała się częścią państwa tureckiego. Kościół znalazł się w bardzo trudnej sytuacji, został pozbawiony większości uprawnień i państwowej opieki. Większość cerkwi zamieniono na meczety. Pozamykano klasztory i działające przy nich szkoły i drukarnie. Kościół serbski został podporządkowany jurysdykcji patriarchy Konstantynopola. Prawosławnych chrześcijan siłą i administracyjnymi naciskami zmuszano do przyjmowania islamu.

Serbowie nie poddali się i walczyli o prawo politycznej niezależności i o wolność wyznawania wiary przodków. Za patriarchy Makarego Sokołowicza (1557-1571) Kościół serbski stopniowo odradza się i uzyskuje samodzielność. Poczyniono również starania o odnowienie patriarchatu. Turcy rozumieli, że wiara jest duchową siłą narodu i dlatego chcąc walczyć z nią, w 1594 r. spalili pod Belgradem relikwie pierwszego arcybiskupa serbskiego Św. Sawy. Nie powstrzymało to serbskich dążeń narodowościowo-wyzwoleńczych. Powstania wybuchały co kilkanaście lat aż do połowy XIX wieku.

Władze tureckie przez cały czas dążyły do likwidacji serbskiej kościelnej niezależności. Ostateczna likwidacja autokefalii nastąpiła na rozkaz sułtana Mustafy III w dniu 11.09.1766 roku za patriarchy Konstantynopola Samuela I. Patriarchat Peczu zdegradowano do rangi mniejszych metropolii podlegających patriarsze Konstantynopola. Rozpoczął się okres dynamicznej hellenizacji hierarchii, a następnie całego Kościoła i narodu serbskiego. Serbscy biskupi pozbawieni zostali katedr, a na ich miejsce przysłano Greków. Językiem liturgicznym stała się greka. Zakazano kazań po serbsku. Prześladowania ze strony Turków i fanariotów zmuszały wielu Serbów do emigracji.

Po wojnie turecko-rosyjskiej (przegranej przez Turcję) w ramach postanowień Kongresu Berlińskiego z 1878 roku, Serbia otrzymała polityczną niepodległość. Nowy rząd i władze Kościoła skierowały wówczas do patriarchy Joachima III wniosek o nadanie autokefalii. W 1879 roku patriarcha nadał Kościołowi serbskiemu autokefalię, jednak nie dla wszystkich terenów dawnego patriarchatu. W 1882 roku po utworzeniu Królestwa Serbskiego nastąpiła nowelizacja prawa wewnętrznego. Ostateczne zakończenie administracyjnego kształtowania się oblicza Kościoła serbskiego nastąpiło w 1890 roku. Nowe przepisy nie gwarantowały jednak w miarę normalnego życia Kościoła, ponieważ kraj był bowiem rozbit politycznie. Różne jego części, a więc i biskupstwa znalazły się pod patronatem wielu państw (np.: Turcji, Austrii, Węgier, itd.), co niekorzystnie wpływało na percepcję nowego prawa i prowadzenie jednolitej polityki kościelnej. Tworzyły się odrębne metropolie, np.: karłowacka, czarnogórska, oraz autonomiczne Kościoły w Bośni, Hercegowinie oraz Macedonii.

W skład patriarchatu serbskiego wchodziło wówczas 21 diecezji. Podzielono je na trzy metropolie. Dodatkowo sprawowano pieczę nad niewielkimi „diecezjami” w Kanadzie, Ameryce Północnej i Czechach.

W 1918 roku doszło do zjednoczenia Serbii, Hercegowiny, Czarnogóry i Bośni. W 1919 r. przyłączyły się do nich Chorwacja i Słowenia. Tak powstało Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców. Nowe państwo przyjęło nazwę Jugosławii.

W dniu 30 sierpnia 1920 roku na soborze w Sremskich Karłowcach ogłoszono odnowienie patriarchatu. Zwierzchnikiem Kościoła został metropolita Belgradu Dymitr. Mimo początkowego milczenia patriarcha Konstantynopola zatwierdził ten akt tomosem w 1921 roku.

W 1941 roku faszystowskie Niemcy zaatakowały i opanowały tereny Serbii. Podporządkowały je sprzymierzonej z Rzeszą Chorwacji. Proklamowano państwo ustaszów, na którego czele stanął Ante Pavelić. Ten okres dla Serbów był najcięższy w całej ich historii. Serbowie byli prześladowani za wiarę i przynależność narodową, ponieważ jedyną dopuszczalną wiarą w państwie ustaszów był rzymski katolicyzm. W tym okresie zginęło milion siedemset tysięcy prawosławnych. Szczególnie aktywnie zwalczano prawosławną hierarchię. Z eksterminacją związana była rechrystianizacja, którą przeprowadzano przy użyciu siły. Często przyjęcie łacińskiego chrztu było jedynym wyjściem, aby uniknąć śmierci. Terror trwał aż do wyzwolenia Jugosławii.

Po wojnie władze Jugosławii stanęły przed poważnym dylematem wyznaniowym, na terenie Jugosławii stykało się kilka dużych grup religijnych: prawosławie, rzymski katolicyzm i islam. Aby doprowadzić do ich zgodnego współżycia już w 1946 r. w konstytucji zapisano zasadę pełnego rozdziału Kościoła od państwa.

Koniec lat osiemdziesiątych był okresem kościelnego renesansu. Prawosławni stanowili najliczniejszą grupą wyznaniową w Jugosławii. Ich liczba przekraczała 10 milionów. Kościół liczy 21 diecezji w kraju i 10 w Europie Zachodniej, USA, Kanadzie i Australii. W 3000 parafii znajdowało się 4200 świątyń (na terenie kraju), a w około 200 klasztorach było około 1000 zakonników i zakonnice. Kościół posiadał cztery seminaria (600 alumnów) oraz wydział teologii na uniwersytecie w Belgradzie.

Ta struktura Kościoła załamała się w 1991 r., gdy w Jugosławii wybuchła wojna domowa. W trakcie działań wojennych, jak również wskutek wybuchu niekontrolowanego fanatyzmu wiele świątyń uległo zniszczeniu. Gdy Chorwacja stała się niezależnym państwem, Kościół prawosławny nie opuścił swych wiernych pozostających na jej terytorium. Wzywał do wzajemnego przebaczenia sobie win i obudowy zniszczonych domów, kościołów.

W 1999 roku wybuchł nowy konflikt, tym razem między Serbią a Albańczykami. Doszło do interwencji NATO w Kosowie. W wyniku niszczyielskich nalotów kolejne świątynie, zabytki sztuki sakralnej uległy uszkodzeniu lub całkowitemu zniszczeniu. Po wojnie Kościół odradza się, jednak ciągle dochodzi do napadów członków Wyzwoleńczej Armii Kosowa na prawosławne klasztory i kościoły. „Według danych Serbskiego Kościoła Prawosławnego w okresie od czerwca do października 1999 r. uszkodzono i obrabowano 76 cerkwi i monasterów, a spalono 64, zaminowano 39, zaminowano fundamenty 5....” (*Miloš D. Luković, Kryzys kosowski oczyma Serbów, Belgrad 1999*)

Obecnie patriarchą serbskim jest Jego Świątobliwość Patriarcha Paweł, który jest 44 patriarchą w historii Kościoła serbskiego. Urodził się 11 września 1914 roku w Sławonii. Do godności biskupiej został podniesiony w dniu 22 września 1957 roku. Na Zwierzchnika serbskiego Kościoła prawosławnego został wybrany 1 grudnia 1990 roku, a intronizacja odbyła się następnego dnia.

Zwierzchnikom Kościoła serbskiego przysługuje oficjalny tytuł „*Jego Świątobliwość Patriarcha Serbski, Arcybiskup Peczski, Metropolita Belgradzko-Karłowacki*”. Rezydencja patriarchy i sobór katedralny pw. św. Arcystratega Michała znajdują się w Belgradzie.

Jego Świątobliwość, Patriarcha Serbski Paweł złożył wizytę w naszym Kościele w 2001r.